

<https://doi.org/10.31891/PT-2024-4-23>

УДК 159.942

Наталія ПОТАПЧУК

доктор психологічних наук, професор,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана
Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0001-8303-6196>

e-mail: natapotapchuk@gmail.com

Алла ВЕНДЕРА

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Хмельницький національний університет

e-mail: alla.wendera@gmail.com

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ДИСТАНТНИМИ СІМ'ЯМИ

У статті здійснюється аналіз проблемних аспектів реалізації виховної функції дистантними сім'ями. Досліджено психологічні особливості дистантної сім'ї. З'ясовано, що найбільш гострими проблемами в процесі становлення особистості підлітка із дистантних сімей є тривала розлука з одним із батьків, дефіцит тілесно-емоційного спілкування з батьками, виникають часті конфлікти внаслідок відсутності активного спілкування, а також проблеми адаптації членів сім'ї до зустрічей та нових розлучень, труднощі в організації спілкування на відстані. Це провокує емоційне охолодження до потреби в батьківській любові та опіці, викликає почуття тривожності, дезадаптації та соціальної незахищеності.

Ключові слова: *дистантна сім'я, виховна функція, функціональні сімейні ролі, психологічна та емоційна дистанція.*

Nataliia POTAPCHUK

The National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine named after
Bohdan Khmelnytskyi

Alla VENDERA

Khmelnytskyi National University

PROBLEM ASPECTS OF IMPLEMENTATION OF THE EDUCATIONAL FUNCTION BY DISTANT FAMILIES

The article analyzes the problematic aspects of the implementation of the educational function by distant families. The psychological features of the distant family were studied. communication at a distance, on the basis of a violation of mutual understanding and mutual interest, took on a formal and routine character. It was revealed that the loss of a direct communication link led to formal and role-based forms of communication, which was directly reflected in the psychological state between members of a distant family; episodic communication thanks to Internet technologies does not allow to fully assess and follow the dynamics of the child's development, especially in adolescence, to support him precisely at the moment when he urgently needs parental advice.

Psychological signs of a distant family are the absence or significant dysfunction of at least one element in the system of family relationships (goals, order of functioning,

inconsistency of goals, energy of the system, lack of activity, lack of focus on family development), as well as the low quality of family functioning to the point of complete inability to fulfill family duties, which ultimately leads to unsatisfaction of the basic needs of family members.

It was found that the most acute problems in the process of personality formation of a teenager from distant families are a long separation from one of the parents, a lack of physical and emotional communication with parents, frequent conflicts arise due to the lack of active communication, as well as problems of adaptation of family members to meetings and new divorces, difficulties in organizing communication at a distance. This provokes emotional cooling to the need for parental love and care, causes feelings of anxiety, maladjustment and social insecurity.

Key words: *distant family, educational function, functional family roles, psychological and emotional distance.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Результати аналізу наукових досліджень питань життєдіяльності сім'ї свідчать про те, що феномен дистантної сім'ї виступає як надзвичайно актуальна проблема сучасності. Повномасштабна війна призвела до масштабної руйнації безпечного для життя середовища, економічного спаду та масової міграції населення. Внаслідок цього суттєво збільшилася кількість сімей, в яких шлюбні партнери вимушені тимчасово жити на відстані. Такі сім'ї дослідники називають дистантними.

Серед низки проблем, які характерні для дистантних сімей є неспроможність шлюбних партнерів на відстані повноцінно реалізовувати виховну функцію, виконувати батьківські обов'язки щодо своїх нащадків. Роз'єднаність сім'ї, дефіцит належної батьківської турботи та уваги, любові, емоційного контакту та гармонійності, постійність стресового відчуття розлуки негативно позначається на психіці дітей, на формуванні їх як особистостей. Звідси виникає потреба у дослідженні життєдіяльності дистантних сімей, зокрема проблемних аспектів, пов'язаних з реалізацією виховної функції в ситуаціях вимушеної розлуки членів сім'ї через війну.

Аналіз досліджень та публікацій

Проблематика життєдіяльності дистантних сімей та здійснення виховної функції у таких сім'ях в часи воєнного стану досить мало вивчена і майже не висвітлена в науково-психологічній літературі в контексті умов військового сьогодення. Значна частина робіт науковців була присвячена дистантним сім'ям на підставі трудової міграції, що несла в собі матеріальну складову як основний компонент мотивації до відносин на відстані.

За результатами аналізу наукових праць нами з'ясовано, що: феномен дистантної сім'ї осмислювався у працях Г. Венгер [3], Н. Кучумова [8], Я. Раєвської [14], І. Юрченко [19]; розподіл дистантних сімей на категорії прослідковується у роботах О. Пенішкевич [11] (запропоновано типологію дистантних сімей); проблема виховання дітей в дистантних сім'ях розглянута в працях В. Апанасенка [1], М. Нестеренко [9], Г. Панкова [10], О. Пенішкевич [11], Р. Федоренко [17] та інших дослідників сім'ї; причини збільшення чисельності дистантних сімей і результати розриву дитячо-батьківських стосунків, коли діти залишаються без батьківського догляду протягом тривалого часу, описано в дослідженнях О. Двіжона [5], Л. Слюсар [16], І. Шинкаренко [18] та ін.; особливості роботи соціально-психологічного та педагогічно-виховного напрямку з дітьми трудових мігрантів висвітлено у працях за редакцією М. Нестеренко та М. Коваленко [9].

Окремим аспектам проблеми дистантної сім'ї в умовах воєнного стану присвячені роботи Л. Слюсар [16], Т. Яніцка-Панек [20], Г. Панкової та Н. Абрамян [10], а також О. Двіжони [5] (якою вивчено вплив дистантних сімей на емоційно-почуттєву сферу молодших школярів) та Я. Раєвської [14] (досліджено виховання емоційної сфери підлітків у дистантних сім'ях).

За матеріалами досліджень Є. Потапчука [13], Н. Потапчук [12] Д. Карпової [6], виявлено чинники, які здатні впливати на функціонування дистантних сімей, важливість їх функціонально-рольового розподілу на оптимізацію та гармонізацію сімейних взаємин. Наукові праці Т. Яніцка-Панек [20] та зарубіжних науковців допомогли нам з'ясувати сучасні особливості виникнення та функціонування дистантних взаємин та їх вплив на систему взаємодії батьків та дітей через механізм здійснення виховної функції.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження проблемних аспектів реалізації виховної функції дистантними сім'ями, визначення проблематику дистанційного батьківського виховання у становленні особистості дитини.

Виклад основного матеріалу

Як свідчить практика, сучасна сім'я, внаслідок соціально-економічних обставин та військових дій, що відбуваються на терені нашої країни, є досить динамічною соціальною групою, яка може швидко перетворюватися з одного типу сім'ї в інші. При цьому саме екстремальні умови сприяють створенню перехідного типу сімей. Нині

сучасне суспільство актуалізує проблему вивчення трансформацій інституту сім'ї, з тих причин, що члени подружжя перебувають в умовах тривалої або тимчасової розлуки. Отож, проаналізуємо сутнісні характеристики поняття «дистантна сім'я» та її ознаки.

Термін «дистантна сім'я» походить від слова «дистанція». Американський соціолог Дж. Мід визначає дистантну сім'ю, як повну, в якій один із батьків відсутній, через особливості професійної діяльності або вимушеної трудової міграції, метою яких є матеріальне забезпечення сім'ї, через такі особливості, контакти між батьками та дітьми призупиняються та порушуються [1, с.18]. За свідченням більшості дослідників [2; 4; 5; 9; 14], сім'я – це мала соціальна група людей, поєднаних родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення, опіки), спільністю формування й задоволення біологічних і соціально-економічних потреб, любов'ю і взаємною моральною відповідальністю. Особливістю дистантної сім'ї є те, що вона офіційно вважається повною, а насправді члени родини тимчасово проживають окремо і не мають змоги повноцінно виконувати сімейні ролі та задовольняти взаємні потреби.

Психологічними ознаками дистантної сім'ї є відсутність або значне порушення функціонування принаймні одного елемента в системі сімейних взаємин (мети, порядку функціонування, неузгодженості цілей, енергетики системи, брак активності, відсутність спрямованості на розвиток сім'ї), а також низька якість функціонування родини аж до повної нездатності виконувати сімейні обов'язки, що у результаті призводить до незадоволення основних потреб членів родини [3]. Тобто дистанційним сім'ям притаманні ознаки змінного поліморфного характеру: особливість місця проживання та соціального оточення, структурний склад сім'ї та специфіка родинно-комунікаційних зв'язків, соціальні міграції, ролі та установки та поведінка, функціональний розподіл між членами подружжя, особливості виховання та моделі поведінки в батьківській родині, конструкція сімейної взаємодії.

Дослідники [7; 9; 10] розробили типологію дистантних сімей за такими критеріями як причини утворення дистантної сім'ї, де збережені міцні сімейні відносини, проживання за ступенем спорідненості; за якістю сімейних взаємин дистантні сім'ї поділяються на: благополучні та неблагополучні; проживання сім'ї за ступенем спорідненості: сім'я у якій дитина живе з одним з батьків; сім'я у якій дитина проживає з родичами; прийомна сім'я; опікунська сім'я.

Аналізуючи праці іноземних науковців в формулювання терміну «дистантна сім'я» можна покласти міграційні, економічні,

соціально-політичні, особистісні з матеріальним інтересом чинники, що утворені викликами теперішніх умов, і можуть бути передумовами такої класифікації як тимчасово неповна сім'я, в якій один із батьків або обоє тимчасово перебувають далеко від дому; неповна сім'я внаслідок тимчасової відсутності одного з батьків; неблагополучна сім'я (яка не виконує своїх основних завдань, тобто покладених на неї функцій, не задовольняє психічні, соціальні та емоційні потреби членів сім'ї); роз'єднана сім'я (через міграцію одного або обох батьків діти залишаються під опікою родичів (бабусь і дідусів), що сприяє дедалі більшому послабленню сімейних зв'язків. Крім того, є інші визначення: структурно неорганізована сім'я, роз'єднана, яку називають (також) тимчасово неповною; неблагополучна сім'я; транснаціональна сім'я (просторово/географічно розділена сім'я); емігрантська сім'я; кочова, переміщена, роз'єднана сім'я [23; 24; 25]. Варто зазначити, що у своїх працях дослідниця Т. Янічка-Панек [20], використовуючи поняття неповної сім'ї як «евросім'ї» підводить нас до визначення дистанційної сім'ї, як тимчасово неповної сім'ї», що відповідає ситуації, спричиненій війною.

Загалом поняття «дистантна сім'я» має відображати такі ознаки її життєдіяльності як, що це юридично зафіксована мала соціально-партнерська група, об'єднана спільним домашнім господарством, з метою здійснення соціально-біологічного відтворення та функцій сім'ї, члени якої в силу тимчасових або тривалих періодів часу під впливом патогенних зовнішніх (війна, мобілізація, втрата житла, економічне зубожіння тощо) та/або соціально-психологічних факторів (емоційне відчуження, шлюбно-партнерські конфлікти і т.п.) проживають на певній відстані, з динамічною деформацією статусів, зразків поведінки та мінливим в залежності від обставин розподілом функціональних ролей.

Щодо рольового розподілу в структурі сім'ї та функціональних обов'язків членів дистантних сімей у здійсненні виховної функції, то і тут простежуються специфічні ознаки її діяльності та існування. Звернемо увагу на те, що ролі та функції будь-якого типу сімей тісно консолідовані. Так, до прикладу, розглядаючи виховну функцію в дистантних сім'ях, можна простежити таку особливість, що виховна функція може бути потенційно інтегрована і у виконання інших функцій життєдіяльності сім'ї таких як: економічна – виховати в дітях вміння та навички до матеріально-фінансового задоволення власних потреб, виховати та привити засади економічній дисципліні та грамотності; регулятивна – здійснювати в процесі виховання дітей моральних норм поведінки та соціальної адаптації; репродуктивна та сексуальна – за

рахунок виховання в дітях розуміння сексуального задоволення та культури інтимних відносин, бажання та потреби відтворюватись в репродуктивному процесі; комунікативна та рекреативна – що за рахунок виховної функції створює підґрунтя для емоційної зрілості в комунікаційному процесі по відношенню до зовнішнього світу, до найближчого оточення та самовідновлення. Інтеграційний процес виховної функції включає в даному випадку виховання повноцінної взаємодії як в соціумі, так і з різними по статусу членами родини. Психологічний синтез психотерапевтичної та виховної функцій передбачає виховання емпатійних та резонуючих почуттів для формування та розвитку гармонійних взаємовідносин, ширості тілесного контакту, адекватному відтворенні емоційного фону тощо.

Поняття ролі у вивчення психології дистантної сім'ї спирається на уявлення вітчизняних авторів про соціальну роль, як функцію соціальної системи, модель поведінки, об'єктивно заданою соціальною позицією особистості в системі об'єктивних чи відносин між особами. Проблематика функціональних ролей в дистантних сім'ях, що безпосередньо впливає на виховний процес всередині сім'ї, полягає в суперечності сукупності ролей в цілісній системі відносин шлюбних партнерів, невиконання функціональної ролі при забезпеченні задоволення потреб усіх членів сімейного кола; рольові переваження та гендерний перекис у прийнятті деяких елементів функцій одним представником партнерських взаємин замість іншого. Відмінності функціоналу сімейних ролей у повній та дистантній сім'ях подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Функціональних розподіл сімейно-шлюбних ролей у повних та дистантних сім'ях

Сімейна роль відповідно до сімейної функції	Повна сім'я, розподіл за статтю, %		Сімейна роль відповідно до сімейної функції
	чоловік	дружина	
Добувач	60.9	40.1	Добувач
Господар-господиня	37.8	62.2	Господар-господиня
Порадник-співрозмовник	42.8	57.2	Порадник-співрозмовник
Друг-партнер	47.4	52.6	Друг-партнер

Сексуальний партнер	52.8	47.2	Сексуальний партнер
Вихователь	38.3	61.7	Вихователь
Сімейний розрадник	29.9	70.1	Сімейний розрадник

У сучасних умовах нестабільності рівня життя громадян нашої країни, населення стикається з важкими психологічними переживаннями, що впливає на якість шлюбних стосунків, на ролях, які виконує подружжя. Адже взаєморозуміння між чоловіком та дружиною має мінливий характер, розвиток сім'ї значно порушується, змінюються ролі. За результатами проведеного нами опитування серед 20 повних сімей та 20 дистантних сімей зі стажем подружнього життя більше 10 років, було виявлено таку особливість, із 40 подружніх пар – тільки 53,2% назвали до 10 сімейних ролей, 10-15 ролей – тільки 33,1%, більше 15 сімейних ролей – 13,7%. На запитання для корегування дослідження про розуміння сутності сімейних ролей та їх категорійного розподілу, майже 95,3% опитуваних відповіли, що усвідомлення про свою рольову позицію прийшло у період здійснення функціональних обов'язків після 5-7 років спільного проживання. Це обумовлено тим, що в традиціях виховання майбутнього члена сім'ї було не прийнято навчати дітей рольовому призначенню, а в основу розподілу та розуміння ролей в сім'ї застосовувались патерни поведінки попереднього покоління на основі гендерних стереотипів. Для дослідження ми опирались на класифікаційну діагностику Д. Карпової [8, с. 45], об'єднавши деякі функціональні ролі і вибрали базові їх форми для порівняння виконання їх у повних та дистантних сім'ях. У таблиці 1 представлені функціональні ролі сімей у відсотковому значенні, що на нашу думку, є найбільш ключовими. Акцентуючи увагу саме на виховній функції, зазначимо, що виконання ролі вихователя представниками двох типів сімей варто було б зауважити, що саме сучасна сім'я відображає особливості здійснення такої важливої ролі і є чітким індикатором прояву проблем виховання в духовному спілкуванні, емоційній підтримці, виховній функції, оскільки ні суспільство воюючої країни в стані соціально-економічної кризи, ні навчально-виховні заклади в умовах трансформаційних процесів не можуть забезпечити таких унікальних умов для емоційно-духовного життя особистості, якими володіє сім'я. З таблиці 1 бачимо наступне, що роль вихователя в повній сім'ї виражається в пропорції 38,3% до 61,7% між чоловіками та жінками, в дистантній 19,7% до 79,3%. Тобто процес соціалізації дитини, прививання прийнятих норм, засвоєння потрібних якостей та

моральних канонів та цінностей припадає на дружин, що є результатом умов природнього, культурного та соціального середовища. В процесі додаткового опитування та індивідуальних консультацій щодо ролі вихователя в сім'ї було виявлено ще низку негативних чинників, зокрема, тривожність, невірний стиль виховання, дефіцит часу, безпорадність, нерозуміння вікових особливостей нащадків. Найбільша частка у повних та дистантних сім'ях припадає на такі негативні стани як дефіцит часу (47,2%, 59,3%, 77,2%, 36,9%) та нерозуміння вікових емоційно-психологічних особливостей розвитку дитини (48,4%, 39,3%, 53,9%, 37,9%). Якщо порівняти стан батьків дітей та підлітків з дистантних сімей із станом батьків повних, то дефіцит часу, відчуватимуть усі. Адже догляд за дітьми та їх виховання нині займає досить вагомі затрати часу, який раніше дорослі могли використати на особистісні цілі та розвиток. Характерним є і те, що високий показник такого чинника як «невірний стиль виховання» в дистантних взаєминах (53,8%) відображає в повній мірі проблематику віддаленість батька від сім'ї, де мати намагається компенсувати дитині його тимчасову відсутність. Прийняття матер'ю більшості обов'язків порушує звичний образ сім'ї. Відсутність батька означає, що дитина не може спостерігати за тими ролями, завданнями і функціями, які вони обоє повинні виконувати. У дистантній сім'ї відбувається порушення виховного процесу, який є потенційним джерелом дисфункцій процесу входження дітей та підлітків у батьківські та соціальні ролі. Показник «безпорадність», який за результатами опитування жінок з дистантних сімей склав 55,4% є небезпечним станом, адже він вказує на високу ймовірність безсилля подолати існуючі виклики. У такому разі існує ризик наробити помилок у вихованні та втратити контроль над дітьми.

Звернемо нашу увагу і на важливість оцінювання та аналізу взаємин між батьками та дітьми-підлітками як особливо вразливої вікової категорії. За допомогою опитувальника модифікованої методики взаємодії батьків з дітьми (автор І. Марківська) ми з'ясували не лише оцінку однієї сторони – батьків, – а й бачення взаємодії з іншого боку – з позиції підлітків.

У нашому дослідження повних сімей прийняли участь 40 дорослих і 23 підлітка. Аналізуючи показники шкали «Невимогливість – вимогливість» можна зазначити, що дані цієї шкали показують майже однаковий рівень вимогливості батька, який проявляється у взаємодії батьків з підлітком (Таблиця 2).

Таблиця 2

Особливості взаємодії батьків та підлітків у повних та дистантних сім'ях за методикою ВРР у середньовістовому значенні

Шкали опитувальника ВРР	Батько	Мати	Підліток	Батько	Мати	Підліток
	Повна сім'я			Дистантна сім'я		
Невимогливість – вимогливість.	43%	63%	50%	18%	31%	27%
М'якість – суворість	31%	29%	33%	23%	38%	42%
Автономність – контроль	62%	58%	57%	17%	33%	36%
Емоційна дистанція – близькість	45%	67%	65%	28%	63%	58%
Відкидання – прийняття	55%	69%	51%	47%	59%	52%
Відсутність співпраці – співпраця	46%	69%	55%	19%	66%	58%
Тривожність за дитину	38%	54%	76%	29%	45%	56%
Непоследовність – последовність	62%	56%	64%	33%	47%	44%
Задовільність стосунками з дитиною	42%	52%	39%	21%	53%	35%

В ході додаткових бесід з учасниками анкетування було встановлено, що в даних сім'ях чітко оговорені правила та рівень відповідальності кожного члена, а також є ритуали притримування та обговорення вимог до один одного. Вимогливість виражена в материнській шкалі (63%), проте оцінюючи середнє значення дитячого показника (50%), є гіпотеза, що матері з повних сімей можливо більше вважають, що є вимогливими, ніж є насправді. Таке явище іноді характерне і для сімей, де один із членів родини не дотримується чіткості в стилі виховання. Шкала «М'якість – суворість»: за результатами цієї шкали можна судити про помірний рівень суворості батьків (25%) та матері (29%), що застосовуються до дитини, про помірну нормативність правил, які встановлюються у взаєминах між батьками та дітьми. В дослідженні відслідковується високий показник емоційної близькості між підлітками та матерями (67% і 65%), що свідчить про комунікативну та емоційно-психологічну близькість з матір'ю. Дещо нижчий показник у 45 % у батьків із повних сімей є результатом скоріш не розуміння важливості даного чинника батьками у період підліткового зростання та становлення їх особистості в емоційному плані. В наступних шкалах спостерігається середній ступінь задоволеності відносинами з батьками, що свідчить про позитивну сімейну ситуацію, що склалася у структурі підлітково-батьківських взаємин і немає суттєвих порушень. З таблиці 2 зауважимо, що показники по шкалі опитування батька з дистантної сім'ї значно відрізняються від показників матері та дітей підліткового віку. Низький рівень спостерігається по таких шкалах як невимогливість (18%), автономність (17%), відсутність співпраці (19%) та задоволеність відносин з дитиною. Відмітимо, що в контрольну групу були залучені батьки, які є військовими та трудовими мігрантами у співвідношенні

13/7, і перебувають у дистанційній розлуці з сім'єю більше 2-х років з періодичністю прямих зустрічей раз на півроку.

Осмислення результатів дослідження дозволяє виявити певні тенденції, а саме:

– спілкування на відстані, внаслідок порушення взаєморозуміння і взаємного інтересу, приймає формальний та рутинний характер. Втрата прямої комунікаційної ланки, призводить до формально-рольових форм спілкування, що безпосередньо відображається на взаєминах членів сім'ї;

– низький показник відсутності співпраці свідчить про розрив емоційного зв'язку між батьком та підлітком. Епізодичне спілкування завдяки Інтернет – технологіям не дозволяє повною мірою оцінити та прослідкувати динаміку розвитку дитини, особливо підліткового віку, підтримати її саме у той момент, коли вона гостро потребує батьківської поради, особливо цей негативний чинник впливає на комунікацію батька та дитини;

– низький показник автономності може, швидше за все, бути індикатором самоусунення батька від функціональних обов'язків, ніж надання підлітку самостійності для зростання та само становлення. При цьому відслідковуються високі показники (66%, 58%) у співробітництві матері з підлітком, що є наслідком включеності у взаємодію, визнання її прав. Високий показник відбиває рівність і партнерство у матері та дітей.

Висновки з даного дослідження

і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Результати дослідження проблемних аспектів реалізації виховної функції дистантними сім'ями свідчать про те, що поняття «дистантна сім'я» відображає малу соціально-партнерську групу, поєднаних родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, усиновлення, опіки), члени якої в силу тимчасових або тривалих періодів часу під впливом патогенних зовнішніх (війна, мобілізація, втрата житла, економічне зубожіння тощо) та/або соціально-психологічних чинників (емоційне відчуження, шлюбно-партнерські конфлікти і т.п.) проживають на певній відстані. Нестійкість характеру взаємин шлюбних партнерів та батьківсько-дитячих стосунків призводять до дисфункціональних порушень та непослідовності стилю виховання через неузгодженість батьківських позицій. Найбільш гострими проблемами в процесі становлення особистості дитини із дистантних сімей є тривала розлука з одним із батьків, дефіцит тілесно-емоційного спілкування з батьками, виникають часті конфлікти

внаслідок відсутності активного спілкування, а також проблеми адаптації членів сім'ї до зустрічей та нових розлучень, труднощі в організації спілкування на відстані. Це провокує емоційне охолодження до потреби в батьківській любові та опіці, викликає почуття тривожності, дезадаптації та соціальної незахищеності. Проблемним аспектом виховання в дистантній сім'ї є також її ціннісна різновекторна спрямованість процесу виховання нащадків, де функція виховання гендерно деформована. Таким чином, узагальнюючи, необхідно відзначити, що проблеми виховання в дистантних сім'ях стають дедалі гострішими внаслідок відсутності стабілізаційних процесів в соціумі, а їх негативні наслідки свідчать про актуальність і необхідність розробки та впровадження дієвих заходів, спрямованих на забезпечення соціально-психологічного захисту цієї вразливої групи. Розробка таких заходів має бути *перспективною подальшого дослідження*.

Література

1. Апанасенко В., Василенко О. Особливості поведінки дітей, батьки яких працюють за кордоном. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія «Педагогіка. Соціальна робота». Ужгород, 2015. № 35. С. 18-20.
2. Блинова О. Є. Особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях трудових мігрантів. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. Северодонецьк : Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, 2015. №2 (37). С. 30-37.
3. Венгер Г. Теоретичні основи дослідження ролевих відносин у дистантних сім'ях. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Психологія. Педагогіка. Соціальна робота. 2013. № 1. С. 17-20.
4. Венгер Г. С. Порівняльний аналіз особливостей якості сімейного життя в традиційних і дистантних сім'ях. *Проблеми сучасної психології* : Збірник наукових праць. 2019. № 30. С. 28-39.
5. Двіжона О. В. Дистантна сім'я та її вплив на формування особистості дитини та підлітка. Збірник наукових праць : філософія, соціологія, психологія. Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2007. № 12. Ч.1. С. 116-120.
6. Карпова Д. Є. Психологічний аналіз сімейних ролей шлюбних партнерів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія : Психологічні науки. 2016. № 4. С. 41-45.
7. Комар Т. В., Василенко О. М., Лунков О. М. Виховання дітей в дистантних сім'ях як психолого-педагогічна проблема. *Збірник*

наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2017. № 13. С. 33-36.

8. Кучумова, Н. І., Білик Н. М. Вплив стосунків у дистантних сім'ях трудових мігрантів на виховання дітей. *Науковий вісник Ужгородського університету* : збірник наукових праць; серія : Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород : Говерла, 2021. № 1 (48). С. 211-215.

9. Нестеренко М. А., Коваленко М. В. Проблеми соціалізації підлітків, які виховується в дистантних сім'ях. *Теорія і практика сучасної психології*. 2019. № 1. Т. 2. С. 88-92.

10. Панкова Г., Абрамян Н. Психологічні особливості формування міжособистісних відносин в умовах тривалої розлуки через війну: Матеріали конференцій МЦНД, (28.06.2024; Вінниця, Україна). 2024. С. 200-202.

11. Пенішкевич О. Подолання важковиховуваності у дітей із дистантних сімей. Київ : Сяйво, 2004. 520 с.

12. Потапчук Є., Потапчук Н. Психологічні ресурси родини в умовах війни. *Науковий журнал «Psychology Travelogs» Хмельницького національного університету*. No 1, 2024. С. 190-199.

13. Потапчук Є. М., Серга О. О. Реалізація сім'єю з підлітками функції виховання як психологічна проблема. *Науковий журнал «Габітус» Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій*. 2021. Вип. 21. С. 183-187.

14. Раєвська Я. М. Особливості емоційної сфери підлітків з дистантних сімей : монографія. Кам'янець-Подільський : МЕДОБОРИ, 2006. 178 с.

15. Раєвська Я. М. Феномен соціального сирітства як наукова проблема. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Серія : Соціально-педагогічна. 2015. Вип. 25. С. 145-155.

16. Слюсар Л. Українська сім'я в умовах війни. Демографія та соціальна економіка. *Демографія та соціальна економіка*. 2023, 2 (52). С. 124-131.

17. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Вид. 3-тє, змін та доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2024. 648 с.

18. Шинкаренко І. Сім'я в умовах війни: психологічні, психосоціальні та психопатологічні проблеми. *Науковий вісник ДДУВС*. Спеціальний випуск. 2022. № 2. С. 550-556.

19. Юрченко І. В. Функціонально неповна сім'я: характерні риси та проблеми. *Збірник наукових праць* : філософія,

соціологія, психологія. Івано-Франківськ : ВЦВ ЦІТ, 2008. Вип. 13. Ч. 2. С. 207-216.

20. Яніцка-Панек Т. Роз'єднана українська родина – огляд ситуації, спричиненої війною. *Вісник кафедри ІУНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*. 2022. Вип. 5. С. 94-101.

21. Betancourt T. S. The intergenerational effect of war. *Journal of the American Medical Association Psychiatry*. 2015. № 72 (3). P. 199-200.

22. Distance parenting – implications for social work practice. *Social Work/Maatskaplike Werk* 2015. № 51(1). P. 79-85.

23. Michałek, J. Jakość życia rodziny w świetle zjawiska migracji. W T. Rostowskiej, & A. Jarmołowskiej (Red.), *Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego*. Warszawa: Difin. 2010. P. 139-151.

24. Long-Distance Family Psychological Resilience. *Proceedings of the 1st International Conference on Continuing Education and Technology*. 2021. P. 112-123.

25. Pawlak A. Transnacionalna miłość rodzicielska w epoce globalizacji. Kształtowanie więzi rodzinnych na odległość wśród migrantów zarobkowych. W A. Regulskiej, & U. Dudziak (Red.) *Transformacja i jej implikacje dla współczesnej rodziny*. Pułtusk: Wydawca Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora. 2015. P. 188-196.

References

1. Apanasenko V., Vasylenko O. Peculiarities of the behavior of children whose parents work abroad. *Scientific bulletin of the Uzhhorod National University: Series "Pedagogy. Social work"*. Uzhgorod, 2015. No. 35. P. 18–20.

2. Blynova O. Peculiarities of child-parent relations in the families of labor migrants/ O. Blynova // *Theoretical and applied problems of psychology*. Severodonetsk: Eastern Ukrainian National University named after Volodymyr Dahl, 2015. No. 2 (37). WITH. 30-37

3. Wenger G. Theoretical foundations of the study of role relations in distant families. *Bulletin of Kyiv National University named after Taras Shevchenko. Psychology. Pedagogy. Social work*. 2013. No. 1. P.17-20. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknuppr_2013_1_6.

4. Wenger G.S. (2019). Comparative analysis of features of the quality of family life in traditional and remote families. *Collection of scientific works "Problems of modern psychology"*. No. 30. P.28-39. URL:<https://doi.org/10.32626/2227-6246.2015-27.%>

5. Dvizonha O. Distant family and its influence on the formation of the personality of a child and a teenager. *Collection of scientific works: philosophy, sociology, psychology*. Ivano-Frankivsk: VDV CIT, 2007. No. 12. Part 1. P. 116–120

6. Karpova D. Psychological analysis of family roles of marriage partners. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series: Psychological sciences*. 2016. No. 4. P. 41-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkh_p_2016_4_9

7. Komar T. V., Vasylenko O. M., Lunkov O. M. Raising children in distant families as a psychological and pedagogical problem. *Collection of scientific works of the*

Khmelnyskiy Institute of Social Technologies of the University "Ukraine". 2017. No. 13. P. 33-36. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2017_13_10

8. Kuchumova, N. I., Bilyk N. M. The influence of relationships in distant families of labor migrants on the upbringing of children. Scientific Bulletin of Uzhhorod University: collection of scientific works; series: Pedagogy. Social work / head. ed. AND. Kuzma Uzhgorod: Hoverla, 2021. No. 1 (48). P. 211-215. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2021.48.211-215>

9. Nesterenko M. A., Kovalenko M. IN. Problems of socialization of teenagers raised in distant families. Theory and practice of modern psychology. 2019 No. 1. Vol. 2. P.88-92.

10. Pankova G., Abramyan N. Psychological features of the formation of interpersonal relations in the conditions of long separation due to war: Proceedings of the conferences of the ICND, (June 28, 2024; Vinnytsia, Ukraine). 2024. P. 200–202. <https://doi.org/10.62731/mcnd-28.06.2024.005>

11. Penishkevich O. Overcoming difficult parenting in children from distant families. Kyiv: Syaivo, 2004. 520 p.

12. Potapchuk E., Potapchuk N. Psychological resources of the family in the conditions of war. Scientific journal "Psychology Travelogs" of Khmelnytskyi National University. No. 1, 2024. P.190-199.

13. E. Potapchuk. M., Serga O. AT. Implementation of the function of education by a family with teenagers as a psychological problem. Scientific journal "Habitus" of the Black Sea Research Institute of Economics and Innovation. 2021. Issue 21. P. 183-187.

14. Raevska Y.M. Peculiarities of the emotional sphere of teenagers from distant families: monograph. Kamianets-Podilskyi: MEDOBORY, 2006. 178 p.

15. Raevska Y. M. The phenomenon of social orphanhood as a scientific problem. Collection of scientific works of Kamianets-Podilskyi National University named after Ivan Ohienko. Series: Social and pedagogical. 2015. Issue 25. P. 145-155.

16. Slyusar L. Ukrainian family in the conditions of war. Demography and social economy. Demography and social economy. 2023, 2 (52). P. 124-131.

17. Fedorenko R. P. Psychology of the family: teaching. manual 3rd edition, amended and supplemented. Lutsk: Vezha-Druk, 2024. 648 p.

18. Yurchenko I.V. Functionally incomplete family: characteristic features and problems. Collection of scientific works: philosophy, sociology, psychology. Ivano-Frankivsk: VTsV CIT, 2008. Iss. 13. p. 2. P. 207–216.

19. Yanitska-Panek T. The separated Ukrainian family - an overview of the situation caused by the war. Bulletin of the UNESCO Department "Continuous Professional Education of the 21st Century". 2022. Issue 5. P. 94-101.

20. Betancourt T. S. The intergenerational effect of war. Journal of the American Medical Association Psychiatry. 2015. № 72(3). P. 199–200.

21. DISTANCE PARENTING – IMPLICATIONS FOR SOCIAL WORK PRACTICE. Social Work/Maatskaplike Werk 2015:51(1) https://www.researchgate.net/publication/313817285_DISTANCE_PARENTING_-_IMPLICATIONS_FOR_SOCIAL_WORK_PRACTICE

22. Michałek, J. (2010). Jakość życia rodziny w świetle zjawiska migracji. W T. Rostowskiej, & A. Jarmołowskiej (Red.), Rozwojowe i wychowawcze aspekty życia rodzinnego. Warszawa: Difin.

23. Long-Distance Family Psychological Resilience // Proceedings of the 1st International Conference on Continuing Education and Technology (ICCOET 2021)

24. Pawlak, A. (2015). Transnacjonalna miłość rodzicielska w epoce globalizacji. Kształtowanie więzi rodzinnych na odległość wśród migrantów zarobkowych. W A. Regulskiej, & U. Dudziak (Red.) Transformacja i jej implikacje dla współczesnej rodziny. Pułtusk: Wydawca Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora